CZU: 338.48-6:903/904(478) https://doi.org/10.59295/mpdnwe2024.53

CULTURAL AND CREATIVE TOURISM: MOLDOVA'S UNESCO HERITAGE AS A CATALYST FOR GROWTH

LAZĂR Diana
Moldova State University, Chisinau, Republic of Moldova
diana.h.lazar@gmail.com
ORCID ID: 0009-0008-5308-8137
Mariana MISCHEVCA
Secretary of the NGO National Committee ICOM Moldova
mischevca.mariana@gmail.com
ORCID ID: 0009-0007-6535-9873
Emanuela PNAKE
Aegean University, Athena, Greece
info@intervitis.eu

Purpose of the article: This article explores the untapped tourism potential of the Republic of Moldova's tangible and intangible heritage elements inscribed on UNESCO's Heritage Lists, highlighting how they can attract foreign tourists and foster cultural preservation.

Originality: The study is the first of its kind to comprehensively assess the impact of Moldova's UNESCO-recognized heritage on tourism development, focusing on cultural heritage and creative tourism. It demonstrates the role of tourism as a driver for the conservation and promotion of both material and intangible heritage.

Conclusions: Moldova's UNESCO heritage, including the Geodetic Arc of Struve, intangible cultural traditions and underground wineries that are in process of nomination, offers significant tourism potential. Strategic development will attract global visitors, enhance local identity, and support the preservation of cultural practices through tourism revenue.

Keywords: Moldova, UNESCO heritage, cultural tourism, Geodetic Arc of Struve, intangible heritage, underground wineries, Cricova, Milestii Mici.

Introducere

În ultimele decenii, turismul și cultura au devenit două domenii foarte apropiate, în special datorită interesului turiștilor față de semnificația culturală a obiectivelor, aceasta fiind percepută ca o sursă a identității locale în fața procesului accelerat de globalizare. Totodată, s-a constatat că turismul reprezintă un stimul de dezvoltare a unui stat datorită beneficiilor sociale și economice. Meșteșugurile, artele, muzica, dansul, reprezentațiile sociale, ritualurile, legendele pot fi transmise tinerelor generații și revitalizate atunci când sunt interesante și atractive pentru turiști. Iar monumentele de arhitectură, cele naturale și arheologice pot fi restaurate și conservate din mijloacele financiare generate de către turiști. Respectiv, turismul este considerat o forță considerabilă de promovare și conservare a patrimoniului cultural material și imaterial, încurajând dezvoltarea artelor, meșteșugurilor și a altor activități creative. Destinațiile turistice își datorează o parte din atractivitatea lor culturii, care poate transforma turismul convențional într-un turism cultural, creativ și participativ, oferind experiență unică și autentică.

În Republica Moldova, turismul cultural a luat o amploare tot mai mare în ultimii ani, fiind impulsionat de declanșarea pandemiei de COVID-19. Restricțiile de călătorie impuse au stimulat oamenii să călătorească și să descopere noi destinații pe teritoriul Republicii Moldova și care au fost ulterior promovate în mediul online și prin intermediul agențiilor de turism peste hotarele țării. Totodată, interesul vizitatorilor a determinat prestatorii de servicii turistice să elaboreze noi produse și experiențe, punând în valoare patrimoniul cultural.

Datorită diversității patrimoniului cultural, Republica Moldova deține un potențial nevalorificat în domeniul turismului cultural. Monumentele istorice, vestigiile arheologice, artefactele aflate în mediul lor natural sau rustic și însoțite de elemente ale patrimoniului cultural imaterial reprezintă destinații nedescoperite și inedite pentru turistul străin.

În Registrul monumentelor Republicii Moldova ocrotite de stat, aprobat prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 1531/1993 sunt incluse 5695 monumente. Dintre acestea: 4575 monumente sunt de categorie națională și 1120 de categorie locală. Registrul conține următoarele genuri de monumente: situri arheologice; monumente de arhitectură și istorie inclusiv: 1 rezervație cultural-naturală, 1 sit construit protejat, ansambluri (conace, mănăstiri, complexe spitalicești), monumente individuale (construcții); monumente comemorative de război.

Patrimoniul cultural imaterial reprezintă o resursă esențială pentru dezvoltarea turismului cultural, cuprinzând domenii precum practicile sociale, meșteșugurile, patrimoniul gastronomic, expresiile artistice, tradițiile folclorice și reprezentațiile sociale. Aceste elemente constituie un ansamblu valoros care stimulează dezvoltarea economică și socială prin turism. Cultura tradițională și cadrul natural al comunităților locale reprezintă un avantaj semnificativ în acest sens. În prezent, Registrul Național al Patrimoniului Cultural Imaterial, gestionat de Ministerul Culturii, include 512 elemente, iar altele sunt înregistrate în UTA Găgăuzia.

Farmecul patrimoniului cultural imaterial rezidă în caracterul său unic și temporar, fiind transmis și perpetuat de membrii comunităților locale. Practicarea aceluiași element poate varia semnificativ de la o persoană la alta, ceea ce subliniază dinamica și diversitatea acestor tradiții. Includerea patrimoniului cultural imaterial în inițiativele de promovare turistică contribuie direct la conservarea și revitalizarea practicilor culturale specifice comunităților.

O serie de inițiative au fost implementate pe parcursul ultimului deceniu, sub egida Minsterului Culturii şi cu susţinerea partenerilor de dezvoltare, pentru a eleva rolul turismului şi al patrimoniului cultural şi pentru a transforma aceste sectoare în factori de creştere economică. Totuşi, aceste iniţiative necesită integrarea într-o strategie națională mai coerentă pentru a transforma valorile culturale în produse turistice atractive. Obiectivul acestui articol este de a analiza potențialul elementelor de patrimoniu UNESCO și impactul lor asupra turismului cultural circular și creativ. Se vor aborda provocările actuale și se vor identifica direcțiile strategice pentru dezvoltare.

Potențialul turismului cultural în Republica Moldova

Patrimoniul material înscris în Listele UNESCO

Un obiectiv din Republica Moldova este inclus în Lista Patrimoniului Mondial UNESCO în anul 2005. Punctul geodezic Rudi , parte componentă a Arcului Geodezic Struve, a fost conceput în scopul evaluării parametrilor, formei și dimensiunii Pământului. Măsurările au fost făcute de o echipă de geodezi militari în anii 1816-1855, pe o distanță de cca 2800 km, de la localitatea Hammerfest din Norvegia, până la Stara Nekrasivca, Ucraina. În total aceste puncte sunt situate în 10 țări: Norvegia, Suedia, Finlanda, Rusia, Estonia, Lituania, Letonia, Belarus, Ucraina și Republica Moldova. Până în prezent au fost identificate doar 34 puncte geodezice din cele 265 ale Arcului Geodezic Struve.

Pe teritoriul Republicii Moldova au existat 27 puncte geodezice. Punctul de la Rudi a fost construit în 1848 și identificat în teren în luna august 2003. Ulterior, a fost descoperit și punctul de la Geamăna. Arcul Geodezic Struve a fost inclus în Lista patrimoniului mondial UNESCO în baza criteriilor (II), (IV) și (VI), și reprezintă un ansamblu tehnologic remarcabil, un exemplu de schimb de valori umane sub forma colaborării științifice internaționale, fapt ce îi demonstrează valoarea universală excepțională.

Punctul de la Rudi reprezintă o realizare științifică remarcabilă și simbolizează colaborarea internațională. Cu toate acestea, acest obiectiv nu este valorificat turistic suficient, din cauza lipsei de infrastructură adecvată și promovării limitate.

Patrimoniul cultural imaterial

Elementele din Republica Moldova incluse în Lista Reprezentativă UNESCO oferă exemple remarcabile de integrare a patrimoniului în turism. Printre acestea se numără:

1. Colindatul de ceată bărbătească, înscris în Lista Reprezentativă UNESCO în 2013, în comun cu România. Acest ritual de Crăciun promovează solidaritatea și coeziunea comunitară, iar colectivul „Mocănașii” din Slobozia Mare este un exemplu reprezentativ de păstrare și promovare a tradiției.

2. Tehnicile tradiționale de realizare a scoarțelor, incluse în Lista UNESCO în 2016. Meșteșugul covoarelor tradiționale este revitalizat și promovat de centre precum „Artă Rustică” din Clișova Nouă, sub coordonarea Ecaterinei Popescu, care respectă tehnicile autentice de prelucrare a lânii și utilizarea vopselelor naturale.

3. Practicile culturale asociate zilei de 1 Martie (Mărțișorul), incluse în Lista Reprezentativă UNESCO în 2017. Mărțișorul simbolizează trecerea la primăvară, fiind o expresie a renașterii și a dragostei pentru natură, cu o puternică încărcătură simbolică.

4. Arta cămășii cu altiță, înscrisă în 2022, reprezintă o tradiție comună cu România, păstrată de comunități precum Casa Portului Popular „Casa Cristea” și „Casa Părintească”. Aceste centre promovează măiestria manuală a confecționării cămășilor tradiționale, îmbinând simplitatea croiului cu bogăția ornamentelor cusute manual.

Centrele de meșteșuguri, precum „Artă Rustică” din Clișova Nouă, „Casa Olarului” din Hoginești sau „Casa Părintească” din Palanca, au demonstrat cum tradițiile pot deveni nuclee economice și turistice. Prin organizarea de expoziții, ateliere interactive și evenimente culturale, aceste locuri atrag atât turiști locali, cât și internaționali, contribuind la redescoperirea și conservarea patrimoniului.

Activitatea meșterilor populari – fie că este vorba de prelucrarea ceramicii, țesutul artistic, sau confecționarea instrumentelor populare – este în strânsă legătură cu turismul cultural. Astfel, turismul cultural nu doar că sprijină economic comunitățile rurale, dar contribuie și la consolidarea identității culturale naționale, demonstrând o armonie între tradiție, creativitate și dezvoltare sustenabilă.

Aceste elemente constituie o bază solidă pentru dezvoltarea turismului experiențial, atrăgând turiști interesați de autenticitate și tradiții locale.

3. Vinăriile subterane Cricova și Mileștii Mici

Pe parcursul anilor 2023 – 2024, Ministerul Culturii, cu implicarea partenerilor de dezvoltare şi a experţilor în domeniu, a elaborat dosarul de nominalizare a vinăriilor Cricova şi Mileştii Mici în Lista Indicativă UNESCO. Aceste două vinării reprezintă două dintre cele mai valoroase repere culturale și turistice ale Republicii Moldova, cunoscute pentru vastitatea galeriilor lor subterane și pentru calitatea excepțională a vinurilor pe care le produc și le depozitează. Obiectivele sunt adevărate „orașe subterane”, care îmbină tradiția vinificației cu elemente arhitecturale și tehnologice unice în lume, transformându-le în destinații turistice de prim rang.

Vinăriile Cricova și Mileștii Mici nu sunt doar simboluri ale tradiției vinicole locale, ci și piloni ai economiei și turismului local. Prin promovarea acestor vinării la nivel internațional, Republica Moldova își consolidează imaginea de destinație enoturistică. În plus, veniturile generate de activitatea turistică și vinicolă contribuie semnificativ la conservarea patrimoniului cultural și natural al regiunii.

Nominalizarea acestor două vinării pe Lista Patrimoniului Mondial UNESCO reprezintă o oportunitate unică de a recunoaște valoarea universală excepțională a acestor „orașe subterane” și de a atrage și mai mulți turiști. De asemenea, includerea pe această listă ar facilita accesul la fonduri internaționale pentru conservarea și promovarea lor, asigurându-le un viitor durabil.

Cricova și Mileștii Mici îmbină tradiția, inovația și pasiunea pentru vin într-un mod unic, contribuind la promovarea imaginii Republicii Moldova pe scena globală.

Actorii implicați în dezvoltarea turismului cultural

Ministerul Culturii este principalul actor responsabil de crearea cadrului legislativ și strategic. Acesta colaborează cu organizații internaționale, precum UNESCO și Consiliul Europei, pentru protejarea și promovarea patrimoniului cultural. Consiliile raionale și primăriile joacă un rol esențial în organizarea de evenimente culturale și modernizarea infrastructurii turistice locale. Cu toate acestea, lipsa fondurilor limitează implementarea inițiativelor.

Muzeele și centrele de meșteșuguri, cum ar fi „Casa Părintească” din Palanca și „Casa Olarului” din Hoginești, au devenit centre de promovare turistică. Acestea oferă ateliere, expoziții și evenimente culturale, contribuind la crearea unei experiențe turistice autentice.

Uniunea Europeană și organizațiile internaționale sunt parteneri esențiali în finanțarea proiectelor de restaurare și promovare a patrimoniului cultural.

Deşi Republica Moldova are un potențial semnificativ în turismul cultural, multiple provocări împiedică valorificarea completă a acestuia. Aceste dificultăți se manifestă pe mai multe niveluri, afectând infrastructura, finanțarea, colaborarea intersectorială și promovarea internațională.

Primul obstacol pentru creşterea numărului de turişti şi dezvoltarea idustriei turistice receptoare şi interne este infrastructura deficitară, în mod special în zonele rurale şi în localităţile din afara municicpiului CHişinău. Deşi în ultimul deceniu s-au făcut investiţii în dezvoltarea infrastructurii rutiere, totuşi o bună parte dintre locaţii, precum Punctul Geodezic Rudi, sau unele centre de meşteşuguri, rămân în continuare a fi greu de explorat. Drumurile neasfaltate şi transportul public limitat fac dificilă accesarea acestor obiective turistice. Indicatoarele rutiere nu întotdeauna oferă suport şi ghidare turiştilor, iar lipsa de parcări, centre de informare, a grupurilor sanitare sau a restaurantelor descurajează turiştii, atât locali, cât şi pe cei internaţionali. De asemenea, prezenţa insuficientă a locaţiilor turistice pe patformele online limitează accesul turiştilor la informaţii relevante despre acestea.

O altă provocare în dezvoltarea turismului cultural o reprezintă finanţarea insuficientă. Conservarea şi promovarea patrimoniului cultural necesită investiţii considerabile, care nu pot fi acoperite integral din bugetul public. Parteneriatele public-orivate sunt rare, iar sponzorizările din partea companiilor private sunt şi mai rare. Astfel, fondurile alocate de Uniunea Europeană şi partenerii de dezvoltare sunt o sursă importantă pentru asigurarea integrităţii patrimoniului cultural. Deşi patrimoniul imaterial sunt o sursă importantă pentru dezvoltarea turismului experienţial în zonele rurale, există o serie de riscuri asociate. Practicile culturale se pierd odată cu îmbătrânirea generaţiilor care le transmit, iar interesul tinerilor de a continua practicile şi micile afaceri sunt reduse, în mod special în zonele rurale.

În pofida provocărilor, oportunitățile identificate în acest domeniu derivă din diversitatea și autenticitatea resurselor sale culturale, integrarea tehnologiilor digitale, precum și din sprijinul internațional oferit pentru promovarea acestui sector, în special în procesul de integrare în Uniunea Europeană.

Datorită perioadelor istorice tumultoase şi a numeroaselor culturi care s-au perindat pe acest teritoriu, o serie de elemente specifice au fost preluate care au contribuit la diversificarea patrimoniului cultural şi a culturii române locale. Datorită contextului natural complementar, destinaţiile culturale sunt combinate cu atracţii naturale, ceea ce atrage turiştii interesaţi de ecoturism, turism rural şi oenoturism.

Concluzii și recomandări

Republica Moldova are un potențial semnificativ de a deveni o destinație de top în turismul cultural și creativ. Exploatarea patrimoniului UNESCO, alături de o strategie coerentă și implicarea tuturor actorilor relevanți, poate transforma țara într-un exemplu de succes. Promovarea autenticității și a tradițiilor locale este cheia pentru atragerea turiștilor și pentru asigurarea sustenabilității patrimoniului cultural.

Bibliografie:

1. Staver, C. L., & Dodu-Gugea, L. (2023). Gastronomic tourism in the Republic of Moldova – Trends and opportunities. *Journal of Sustainable Tourism Studies*. https://ibn.idsi.md

2. Timofti, E. (2017). Development trends and promotion methods of rural tourism in the Republic of Moldova. În *Scientific Papers Series Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development*. https://repository.uaiasi.ro

3. Trofimov, A., & Mereniuc, T. (2016). Tourism and sustainable development – An encouraging perspective for the Republic of Moldova. *Науковий вісник Полтавського*. http://www.irbis-nbuv.gov.ua

4. Bulat, Veronica, Hămuraru, Maria. The Role of Art-Marketing in the Sustainable Development of International Cultural Heritage Tourism. In: *Advances in Science, Technology and Innovation*, Ed. 1, 22-23 noiembrie 2021, Berlin. Berlin: Springer Nature, 2023, pp. 197-203. ISBN 978-303143168-5. ISSN 25228714. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-31027-0_17